

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ  
Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας  
Διευθυντοῦ τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἐργαστηρίου

## ΤΟ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΙΩΝΙΑ ΑΞΙΑ ΑΥΤΟΥ \*

Ὁ Πυθαγόρας ὡς ἀποστολὴν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἐθεώρησε τὴν ἠθικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ἀγωγῆς <sup>1</sup>. Καὶ διὰ τῆς ἀγωγῆς ὑπενόει τὴν ἀπόκτησιν *περύγων ἀρετῆς*, δι' ὧν δύνανται νὰ αἰρῶνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ ὕψη, πρὸς τὴν «θέαν τῶν ἄνω», πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ κάλλος τοῦ Σύμπαντος, πρὸς τὴν Θεότητα.

Πρὸς κατανόησιν τῆς ἐννοίας ταύτης τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ γνωρίσωμεν : *τί εἶναι ἄνθρωπος*, κατὰ τίνα τρόπον εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκτησις τῶν περύγων τῆς ἀρετῆς καὶ πῶς κτᾶται ἡ ἀρετὴ αὕτη ;

Διὰ τῆς λέξεως ἄνθρωπος νοοῦμεν βεβαίως οὐχὶ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν, τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν ψυχικὸν ἐν αὐτῷ παράγοντα, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος, ὡς καὶ ἡ λέξις δηλοῖ, ἀναθρεῖ ἃ ὅπωπε καὶ τὰ ἄνω θεωρεῖ, ἀναλογιζόμενος, ποθῶν καὶ ἐξετάζων αὐτά. Διέκρινε δὲ ὁ Πυθαγόρας τὴν ψυχὴν εἰς δύο μέρη : α) *τὰς φρένας*, τὸ κριτικὸν πνεῦμα, καὶ β) *τὸν Νοῦν ἢ Λόγον*. Καὶ διὰ μὲν τῶν φρενῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν προτάσεις καὶ προβλήματα ἀφορῶντα εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων, ἐν ᾧ διὰ τοῦ Λόγου δυνάμεθα νὰ ἀναθρώμεν ἃ ὀπώπαμεν, νὰ λογιζώμεθα καὶ νὰ θεωρῶμεν καὶ νὰ ἐξετάζωμεν τὸν πνευματικὸν κόσμον. Ὁ Νοῦς οὗτος ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου παραστατικῶς καλεῖται «*ὄμμα τῆς ψυχῆς*», σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν Θεόν, διότι τοῦτο κατευθύνεται πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον καὶ εἶναι τὸ καθαρὸν ὄμμα, δι' οὗ καὶ μόνον ὁ Θεὸς καθοράται καὶ γίνεται ἀντιληπτός <sup>2</sup>.

\* Ἀνακοίνωσις, γενομένη ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συνεδρίῳ τῶν Πυθαγορείων Ὁργανώσεων, ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 15 - 22 Αὐγούστου 1955.

1. Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 4, 189, 41, 42, 43, 137. Πορφ. 147.

2. Ἰαμβ., XXI, Περὶ Πυθαγ. βίου : «Ἀπὸ δὴ τούτων πάντων δαιμονίως ἰατο καὶ ἀπεκάθαιρε τὴν ψυχὴν καὶ ἀνεξωπύρει τὸ θεῖον ἐν αὐτῇ καὶ ἀπέσφζε καὶ περιήγειν ἐπὶ τὸ νοητὸν τὸ θεῖον ὄμμα, κρεῖττον ἂν σωθῆναι κατὰ Πλάτωνα μυρίων σαρκίνων ὁμμάτων.»

Τὸν ὀφθαλμὸν τοῦτον τῆς ψυχῆς ὁ Πυθαγόρας καὶ βραδύτερον ὁ Πλάτων διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ἄξιον νὰ διασφύξῃ τις περισσότερον ἢ μυρίους σωματικούς ὀφθαλμούς, διότι, ὅταν οὗτος ἐνισχύηται καὶ καθαίρηται διὰ καταλήλων βοηθημάτων, δι' ἐπιστημονικῆς ζητήσεως ἢ διὰ μαθηματικῶν, ὡς ἀπεκάλει ταύτας, ἀσκήσεων καὶ παρατηρῶμεν διὰ μέσου αὐτοῦ, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀλήθειαν περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων. Τὸ ὅμμα τοῦτο τῆς ψυχῆς, θεῖον ὃν στοιχεῖον καθ' ἑαυτό, φύσει τείνει πρὸς τὰ ἄνω καὶ αἰσθάνεται φυσικὸν καὶ αὐθόρμητον πόθον πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεώς του.

Πλὴν ὅμως, μέχρις ὅτου ἡ ἀγωγή ἔλθῃ πρὸς λύτρωσιν αὐτοῦ διὰ καθάρσεως, τελειοποιήσεως καὶ ἀναγεννήσεως αὐτοῦ, τὸ ὅμμα τοῦτο, ὁ Νοῦς περιβάλλεται ὑπὸ νεφῶν σκοτεινῶν, ἔνεκα τοῦ σκότους τῆς φυλακῆς, ἐν ᾗ πάντες ζῶμεν, τοῦ σώματος δηλ. καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὕλικῶν τάσεων, ὁρμῶν καὶ διαθέσεων τῆς ζωώδους φύσεώς του. Ἔνεκα πάντων τούτων στρέφεται παρὰ φύσιν πρὸς τὰ κάτω, βλέπον μόνον πᾶν ὅ,τι γήινον, καὶ δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ φῶς, ἀλλὰ μόνον τὴν σκιὰν τῆς ἀληθείας.

Ὅθεν διὰ μέσου τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς Ψυχῆς, τοῦ Νοῦ, τοῦ Λόγου δυνάμεθα νὰ ἀποκτησωμεν τὰς πτέρυγας, αἵτινες θὰ ἄρωσιν ἡμᾶς πρὸς τὰ ὕψη, μετὰ προηγουμένην καθάρσιν τῆς ψυχῆς.

Πῶς ὅμως ἡ ἄνοδος αὕτη, τὸ περὺγισμα τοῦτο εἶναι δυνατόν ;

Πῶς ἡ ψυχὴ δύναται ὄντως νὰ καθαρῇ, ἐξαγνισθῇ, τελειοποιηθῇ καὶ ἀναγεννηθῇ ;

Ὁ Ἱεροκλῆς ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ λέγει : Διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ψυχῆς ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἀμφότεραι ὅμως, ἵνα ἀποκτηθῶσιν, χρειάζεται προηγουμένη καθάρσις, ἀπόπλυσις τῆς ψυχῆς, ἐκκαθάρσις αὐτῆς ἀπὸ πάσης ὕλικῆς μολύνσεως, ὡς καὶ οἰοσθῇτε ἀγρὸς πρὸς καρποφορίαν χρειάζεται πρῶτον ἐκκαθάρσιν ἀπὸ λίθων, ἀκανθῶν, τριβόλων κ.λ.π., εἴτα ἄρῳσιν καὶ ἀκολούθως σπορὰν καλήν. Οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς, καθάρσεως καὶ ἐξαγνισμοῦ τῆς ψυχῆς του, ἵνα δύναται νὰ χρησιμοποιοῇ τὴν *ισχύν*, ἣν ὁ Θεὸς ἔχαρισεν εἰς αὐτόν, τὸν Λόγον, δηλ. τὸν Νοῦν, ὅπως ἐκκινήσῃ καὶ πετάξῃ ἐκ τῆς κατωτέρας ταύτης κατοικίας αὐτοῦ.

Ἡ καθάρσις δ' αὕτη καὶ ἐξαγνίσις τῆς ψυχῆς καὶ πρόσκτησις τῆς ἀρετῆς προϋποθέτει διάφορα στάδια καὶ βαθμίδας γνώσεως τῆς ἀρετῆς καὶ ἀσκήσεως αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ.

Ἡ πρώτη βαθμὶς εἶναι ἡ υἰοθέτησις καὶ ἀσκήσις τῶν προπαρασκευαστικῶν, *πολιτικῶν ἀρετῶν*, τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς πρώτους ὀκτὼ στίχους τῶν χρυσῶν Πυθαγορείων ἐπῶν, ἅτινα εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς φιλοσοφίας, ἡνωμένης μετὰ τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Ἐπιστήμης '.

1. Βλ. πίνακα Χρυσῶν Πυθαγορείων ἐπῶν ἐν τέλει.

Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὸν πρὸς ἑπαρσιν ἡμῶν εἰς «τὴν θείαν τῶν ἄνω». Ἐχομεν ἀνάγκην μεταμορφώσεως διὰ *καθαρικῶν ἀρετῶν*, οἵαι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν πίνακα τῶν Πυθαγορείων ἐπῶν ἀπὸ τοῦ στίχου 9 – 46. Διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν τούτων καθιστάμεθα ἱκανοὶ νὰ βαδίζωμεν, ὡς ὁ Ἱεροκλῆς εἶπεν, ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ Θεοῦ.

Ἀκολούθως ἔχομεν ἀνάγκην τῶν Θεουργικῶν ἢ τῶν τῆς τελειοποιήσεως ἀρετῶν, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ ἀποθεωθῶμεν, καὶ αἴτινες ἀναφέρονται εἰς τοὺς στίχους 47 – 71 τῶν Χρυσῶν Πυθαγορείων ἐπῶν.

Ὅθεν, ἂν ἐπιθυμῶμεν νὰ ὑψωθῶμεν ἐκ τῆς γήινης θέσεως, εἰς ἣν εὐρισκόμεθα καὶ εἰς ἣν ἀναπόφευκτον κακὸν κυριαρχεῖ, ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ ἀσκῶμεν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ καθιστῶμεν ἐνάρετον τὴν φύσιν καὶ τὰς ἕξεις ἡμῶν. Ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ ἀσκῶμεν τὰς καθαρικὰς ἀρετάς, διότι ἡ κατοχὴ τούτων ἄγει εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀρετάς.

Ἄλλὰ τίς ἡ πρὸς τοῦτο ὁρθὴ παιδαγωγικὴ μέθοδος;

Πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς διαβίωσιν ἐν ἀρετῇ (ἢ ἀνύψωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ θεῖον Ἐγώ), εἶναι ἀπαραίτητον οὗτος πρῶτον νὰ *γίῃ κύριος ἑαυτοῦ* ἢ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτοκυριαρχίαν ἐπὶ τῆς ζωόδους του φύσεως καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτο ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν φύσιν τοῦ ἐγὼ αὐτοῦ, νὰ γνωρίσῃ τὰς δυνάμεις του, ἐξ οὗ καὶ τὸ Πυθαγόρειον δόγμα «*γνώθι σαυτόν*», ὅπερ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ, πρᾶγμα ὅμως ὅχι εὐχερές. Ἡ δυσχέρεια τῆς ἀποκτήσεως ταύτης ἐγκτεται εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐν ἡμῖν ζωόδους φύσεως, ἥτις δέον, ὡς εἵπομεν, νὰ καθαρθῇ. Καὶ ἡ καθαρσις αὕτη τῆς ψυχῆς, ἐπιτυγχάνεται διὰ σειρᾶς παιδαγωγικῶν μέσων, ἀσκήσεων δῆλα δὴ ὠρισμένων, τὰς ὁποίας ὁ Πυθαγόρας, ὡς εἶδομεν, ἐκάλει *μαθήματα ἢ μαθηματικὰς ἀσκήσεις ἢ ἐπιστημονικὰς ἀσκήσεις ἢ θείαν τέχνην* (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 4, Πλ. Φαίδ. 67. Πρόκλ. 1, 25, Stanley, Ἱστορία φιλοσοφίας 377).

Ποῖαι εἶναι αἱ ἀσκήσεις αὗται;

Αἱ ἀσκήσεις αὗται περιελάμβανον :

α) Τὴν *σιγὴν*, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς *χρυσὴ ἀρετὴ* καὶ ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἀποχώρησιν τῆς ψυχῆς εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕλικου κόσμου, τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων ἀπομάκρυνσιν, τὴν ἡσύχασιν, κάθαρσιν τοῦ πνεύματος καὶ προπαρασκευὴν αὐτοῦ πρὸς ἀντίληψιν τῆς ἀληθείας καὶ ὁδηγίαν εἰς ἔνωσιν μὲ τὴν Θεότητα. Ὡσαύτως ὁ σιωπῶν σκέπτεται ἀκριβέστερον ἢ ὁ ἀσκόπως φλυαρῶν. Ὡσαύτως ἡ σιωπὴ ὡς ἀσκήσις εἰς αὐτοκυριαρχίαν εἶναι τονωτικὴ ἢ βοηθητικὴ τῆς μνήμης, διότι ὁ σιωπῶν, πρὶν ἢ ἐκφράσῃ τὴν σκέψιν του, χρησιμοποιεῖ τὰς ἀναγκαίας λέξεις (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 147, Διογ. Λαέρτ. VIII, 10, Stanley, Ἱστορία φιλοσοφίας 372 – 373 καὶ Ἰάμβ. XX περὶ Πυθ. βίου : «Ὅσα ἂν ἀκούσωσιν, οἳοί τέ εἰσι σιωπᾶν τε καὶ διαφυλάττειν»).

β) Τὸν *αὐτοέλεγχον*, τὴν *αὐτοκριτικὴν* πρὸς βαθμιαίαν πρόδον καὶ βελτίωσιν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἀρετῆς.



γ) Τὴν *ἐγκράτειαν*, πρὸς διακυβέρνησιν τῶν ζωωδῶν παθῶν καὶ κτῆσιν τοῦ μέτρου ἐν παντὶ πράγματι, τέχνην διακυβερνήσεως θυμοῦ, γλώσσης καὶ ὕλικῶν ἐπιθυμιῶν, σκέψεων, φόβου καὶ κτῆσιν σωφροσύνης (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 110, 131, 146, Ἰάμβ. XXI).

δ) Τὴν *μνημονικὴν ἀσκήσιν*, πρὸς αὔξησιν τῆς πνευματικῆς ἱκανότητος, διατήρησιν τῆς μαθήσεως καὶ προπαρασκευὴν πρὸς διαφωτισμὸν<sup>1</sup> εἰς τοῦτο βοήθεια παρέχεται εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς αὐτοεξετάσεως καὶ ἀπαριθμήσεως τῶν γενομένων ὑπ' αὐτῶν πράξεων κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἢ καὶ τὴν πρὸ ταύτης (Βλ. Διογ. Λαέρτ. VIII, 24, Κικέρ. de Senect. XI, 38, Stanley, Ἱστορία φιλοσοφίας 375 κλπ.).

ε) Τὴν *μέθοδον καὶ τάξιν* πρὸς διαβίωσιν ἐν μέτρῳ, κόσμῳ, ἰσορροπία, ἁρμονία καὶ τάξει, ὥς ἐν τῷ Σύμπαντι κόσμος, κάλλος, ἁρμονία, ρυθμὸς καὶ τάξις ὑπάρχει. Διὸ ἐδίδασκον οἱ Πυθαγόρειοι : ἐν τάξει ἔχε τὴν ζωὴν σου ὥς ἐὰν ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἡ τελευταία σου (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 133 - 136, Ἰάμβ. XIV, XVI, XX, XXI).

ς) Τὴν *φιλανθρωπίαν, καλλιέργειαν τῆς φιλίας*, πρὸς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κόσμου καὶ τῶν συνανθρώπων (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 43, 50, 51, 53, 54, Χρυσᾷ ἔπη 54 - 62).

ζ) Τὴν *νηστείαν*, ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον ἐκάστοτε, πρὸς σωματικὴν καὶ πνευματικὴν κάθαρσιν, πρὸς τάσιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω (Βλ. Ἐμπεδ. Ἀπ. 144. Τὸ μὲν τοῦ Ἐμπεδοκλέους μέγα καὶ θεῖον ἠγοῦμην τὸ «νηστεῦσαι κακότητος». Περβ. καὶ Διογ. Λαέρτ. VIII, 40).

η) Τὴν *δαιτητικὴν*, πρὸς ἀποχὴν ἀπὸ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, κρεωφαγίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς τοξινῶν καὶ ἄλλων παρὰ φύσιν τῆς γαστροῦς ἀπολαύσεων.

θ) Τὴν *ὕγιεινὴν καὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις*, πρὸς ὑγίαν καὶ ἁρμονικὴν τοῦ σώματος ἀνάπτυξιν καὶ

ι) Τὸ *θάρος* πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ φόβου τοῦ θανάτου ἢ κινδύνου τῆς ζωῆς καὶ χρῆσιν ἀνδρικῆς ἀποφασιστικότητος εἰς πᾶσαν περίστασιν τῆς ζωῆς (Βλ. H u s o n, Πυθαγορῶν 131. Ἰάμβ. XXXII, Χρυσᾷ ἔπη 15 - 23).

Αἱ δὲ κύριαι *ἱεροτελεστίαι* ἦσαν : α) *Σύννουσ διαλογισμὸς καὶ προσευχή*, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πλησιάσεως καὶ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Θεότητος, βαθμὸς τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐξομοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν· β) *Μουσικὴ*<sup>1</sup>

1. Σ τ ρ ᾱ β., Γεωργ., X, III : «Καὶ διὰ τοῦτο μουσικὴν ἐκάλεσε Πλάτων καὶ ἐπὶ πρότερον οἱ Πυθαγόρειοι τὴν φιλοσοφίαν, καὶ καθ' ἁρμονίαν τὸν κόσμον συνεστάναι φασί, πᾶν τὸ μουσικὸν εἶδος θεῶν ἔργον ὑπολαμβάνοντες». Καὶ Ἀριστοτ., Περὶ οὐρανοῦ II, 9, 290 b 15 : «Δοκεῖ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τηλικούτων φερομένων σωμάτων γίγνεσθαι ψόφον, ἐπεὶ καὶ τῶν παρ' ἡμῖν οὔτε τοὺς ὄγκους ἐχόντων ἴσους, οὔτε τοιοῦτ' ἔχει φερομένων». Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν τοιαύτην ἁρμονίαν (αὐτόθι).

ἐν ἣ περιλαμβάνετο πᾶσα τέχνη, ἐφ' ἧς μία τῶν 12 Μουσῶν προϊστάτο. Ἐκτὸς δὲ τῆς γνωστῆς ἐννοίας περιελάμβανεν ἡ μουσικὴ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μουσικῆς, τὴν ἐκτέλεσιν, τὴν σύνθεσιν, ὥδικήν, χορόν, ρυθμὸν καὶ ποίησιν, συντείνουσα εἰς τὴν ἀνάτασιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν Θεότητα καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῆς ψυχῆς διάχυσιν ἢ ἄνοδον ἐν τῷ ἡθικῷ Κόσμῳ. Οἱ Πυθαγόρειοι δὲ λέγεται ὅτι τὴν μουσικὴν ἁρμονίαν τῶν σφαιρῶν, ἣν ὁ Πυθαγόρας ὡς Μαθηματικὸς ἡσθάνετο, ἡσθάνοντο δι' αὐτοῦ ταύτην ὡς Medium, ὡς τηλεπάθειαν ἢ πνευματικὴν θεοσοφίαν· γ) Ὑμνοί· δ) Θεολογικαὶ συζητήσεις κλπ.

Τὰ μαθήματα ταῦτα περιγράφονται ὡς τεχνικαὶ βοήθειαι, μέθοδοι, ἀσκήσεις καὶ διδασκαί, σύμβολα, θεωρήματα καὶ μυστικαὶ ἱεροτελεσταί.

Σκοπὸς δὲ τούτων εἶναι ἡ μετρίασις τῶν παθῶν τοῦ σώματος καὶ ἡ ὑπαγωγή αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Λόγου. Διὰ τούτων ἡ ψυχὴ ἀνέρχεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄντος, ὑψώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς πρὸς τὰ Ὑψη καὶ ἔχει θέαν τῶν ἄνω καὶ πάντα τὰ μὴ ἀντιληπτὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων πρᾶγματα δύνανται νὰ γίνωσιν ὁρατὰ διὰ τοῦ πνεύματος.

Αἱ προπαιδευτικαὶ αὗται ἀσκήσεις ἐθεωροῦντο παρὰ τοῦ Πυθαγόρου, ὡς ἀναφέρεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς, διότι, ὡς ὁ Πυθαγόρας ἐδίδασκεν, αἱ ἀρεταὶ δὲν δύνανται νὰ κτηθῶσιν, οὔτε νὰ διδασχθῶσιν ἄνευ προηγουμένων προπαρασκευαστικῶν ἀσκήσεων. Ἐφρόνει δὲ ὅτι αἱ ἀσκήσεις αὗται ἔδει νὰ ἐπιχειρῶνται κατὰ προοιούσαν τάξιν, ἐκάστης πρῶτον συντελουμένης πλήρως, πρὶν ἢ ἡ χώρασις γίνῃ πρὸς τὴν ἐπομένην.

Διὰ τοῦτο τὸ ὅλον πρόγραμμα τῶν Σπουδῶν τῆς Πυθαγορείου Σχολῆς εἶχεν οὕτω διαρρυθμισθῇ, ὥστε ἡ διδασκαλία ἐχώρει καθ' ὠρισμένην ἀκολουθίαν.

*Ποῖον τὸ πρόγραμμα τοῦτο ;* Παρὰ τὴν βασικὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν, τὸ πρόγραμμα ἐν τῇ Κολλεγιακῇ ἢ Πανεπιστημιακῇ αὐτοῦ βαθμίδι, καθ' ὃ οἱ σπουδασταὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς μαθητευομένους, διαρκείας 2—5 ἐτῶν, ἐξωτερικοὺς<sup>1</sup>, καὶ εἰς τελείους, ἐσωτερικοὺς, διακρινομένους εἰς μαθηματικούς καὶ θεωρητικούς, περιελάμβανε τοὺς ἑξῆς κλάδους ἐπιστημῶν : *Φυσικὴν, Μαθηματικά, Γεωμετρίαν, Ἀστρονομίαν, Θεολογίαν, Ἱατρικὴν, Νομικὴν, Φιλοσοφίαν, Ψυχολογίαν, Ἠθικὰς ἐπιστήμας, Πολιτικὰς ἐπιστήμας, Μου-*

1. Βλ. Διογ. Λαέρτ., VIII, 10 : «Ἐπέ τε πρῶτος, ὥς φησι Τίμαιος, κοινὰ τὰ τῶν φίλων εἶναι καὶ φιλίων ἰσότητα. Καὶ αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ κατετίθεντο τὰς οὐσίας εἰς ἓν (ποιοῦμενοι), πενταετίαν θ' ἡσύχαζον μόνον τῶν λόγων κατακούοντες καὶ οὐδέπω Πυθαγόραν ὁρῶντες εἰς ὃ δοκιμασθεῖεν· τούντευσθεν δ' ἐγίνοντο τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον». Βλ. καὶ Κλ. ἡμ. Ἀλεξ., Στωμ., V, XI : «...Τοῦτο ἄρα βούλεται τὰ τῷ Πυθαγόρᾳ ἢ τῆς πενταετίας σιωπῇ, ἣν τοῖς γνωρίμοις παρεγγυᾷ ὥς δὴ ἀποστραφέντες τῶν αἰσθητῶν ψιλῷ τῷ νῷ τὸ θεῖον ἐποπτεύειν».

σικήν, Ἀρμονίαν, Ρητορικὴν καὶ Φυσικήν ἀγωγὴν<sup>1</sup>. Τὰ πορίσματα τῶν διαφόρων τούτων ἐπιστημῶν συνήγοντο εἰς ἐνιαίαν θεωρίαν περὶ τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ βίου, εἰς φιλοσοφίαν τ.ἔ. ἄγουνσαν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πρώτων ἀρχῶν, τῆς ἐν τῷ Κόσμῳ ἀρχούσης ἀρμονίας καὶ τάξεως καὶ κάλλους τῆς Θεότητος, πρὸς ἣν οἱ τρόφιμοι ἔτεινον νὰ δμοιωθῶσιν. Τὸ ἰδανικὸν τ.ἔ. τῆς Πυθαγορείου ἀγωγῆς ἦτο ἡ ἑξομοίωσις τῷ Θεῷ.

Εἰς τὴν ἐλίτευσιν τοῦ ἰδανικοῦ τούτου, πλὴν τῆς ἐνώσεως καὶ συναγωγῆς τῶν πορισμάτων τῶν ἀνωτέρω ἐπιστημῶν εἰς ὀρθὴν φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν, συνεβάλλοντο, ὡς εἴπομεν, τὰ μέγιστα ὡς μέσα παιδαγωγικὰ αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι *προπαιδευτικαὶ ἀσκήσεις*, μάλιστα δὲ κατ' ἐξοχὴν ὁ *αὐτοέλεγχος*, ἡ αὐτοκριτικὴ τῶν γενομένων πράξεων, τῶν σπουδαστῶν ἐκαστην ἐσπέραν ὑποβαλλόντων εἰς ἑαυτοὺς τὰς τρεῖς γνωστὰς ἐρωτήσεις : πῃ παρέβην ; τί δ' ἔρεξα ; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη ; (Διογ. Λαερτ., VIII, 23).

Ἐκ τῶν προηγουμένων καταδηλοῦται, πόσον διάφορος ἦτο ἡ Πυθαγόρειος Παιδαγωγικὴ φιλοσοφία τῆς νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἰσχυούσης.

Σήμερον, ἄνευ προπαιδευτικῆς καθάρσεως, προπαιδευτικῆς ἀσκήσεως τῆς ψυχῆς ἐπιχειροῦμεν νὰ σπείρωμεν σπέρματα ἐπιστημονικῶν γνώσεων διὰ μηχανικῆς μαθήσεως ἀπὸ βιβλίων, ἐπιδιώκοντες διὰ ταύτης τὴν μόρφωσιν τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος ἄνευ ἐπιτυχίας τινός.

Ἡ ἀποτυχία δ' ἡμῶν αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀπαραιτήτων προπαιδευτικῶν ἀσκήσεων τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐπίσης εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ ἐπιστητοῦ εἰς ἀσχέτους πρὸς ἀλλήλας ἐπιστήμας, ἄνευ ἐνώσεως τῶν πορισμάτων αὐτῶν εἰς μίαν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρίαν, ἄνευ ἀναφορὰς αὐτῶν καὶ συσχετίσεως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν Θρησκείαν, ἄνευ προσέτι κατευθύνσεως τῆς νεότητος πρὸς ἀνώτερα ἰδανικά, πρὸς τὰς πρώτας Ἀρχάς, τὴν Θεότητα<sup>2</sup>.

Διὰ τῆς γνώσεως ταύτης τῶν πρώτων Ἀρχῶν, ἅς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τὸ «γνῶθι σαυτόν», γνωρίζει ἑαυτόν, τὴν ψυχὴν τοῦ ὡς ὁμοίαν τῷ Θεῷ ψυχὴν, ὡς ἀκτῖνα φωτός, πηγάζουσαν ἐκ τῆς Πηγῆς τοῦ Φωτός. Περαιτέρω δὲ ὁ Πυθαγόρας διὰ τοῦ «γνῶθι σαυτόν» ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλει τὰ κριτήρια αὐτοῦ περὶ τῶν ἀξιῶν, τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ περὶ ζωῆς καὶ τὰς προσπάθειάς καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν αὐτῇ. Οὕτως ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει ὅτι ὁ γήινος βίος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι

1. Διογ. Λαερτ., VIII, 7 : «δεύτερον τὸν ἱερὸν λόγον, οὗ ἡ ἀρχὴ ὧ νέοι, ἀλλὰ σέβεσθε μεθ' ἡσυχίας τάδε πάντα· τρίτον Περὶ ψυχῆς, τέταρτον Περὶ εὐσεβείας» κλπ. Βλ. καὶ Ἰαμβ., XXI, Περὶ Πυθαγ. βίου : «ἐχρῶντο δὲ τῷ καιρῷ τούτῳ πρὸς τε διδασκαλίαν καὶ μαθήσεως καὶ πρὸς τὴν τῶν ἡθῶν ἐπανόρθωσιν».

2. Πρβλ. καὶ Ἀριστοτέλους : «τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρώτα Αἴτια καὶ Ἀρχάς ὑπολαμβάνουσι πάντες».



παροδικὸς καὶ βραχὺς καὶ αἱ ἀξίαι του εἶναι αὐταπάται. Οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα συμβαίνοντων εἶναι πάντοτε πραγματικὸν ἢ διαρκoῦς σπουδαιότητος. Ὅ,τι θεωρεῖται σήμερον ὡς ἄξιον προσοχῆς, αὔριον οὔτε μνείας ἄξιον κρίνεται, ἂν μὴ παντελῶς λησμονηθῇ. Διὸ δὲν εἶναι πρόπον νὰ ἀνησυχῇ τις ἢ νὰ λυπηταί, διότι πᾶν εἰς πᾶσαν περίστασιν ἀποζημιοῦται καὶ ἐπανερχεται εἰς ἰσορροπίαν. Ἐπομένως αἱ πραγματικαὶ ἀξίαι τῆς ζωῆς, ἐδίδασκεν ὁ Πυθαγόρας, δὲν ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερέραν. Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς, ὁ «ζωτικὸς κόσμος», εἶναι ὁ πραγματικὸς κόσμος. Διὰ τοῦτο ἐκήρυσσεν ὁ Πυθαγόρας τὸ εὐαγγελικὸν «μὴ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς Γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρώσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσι, ἀλλὰ θησαυρίζετε Ὑμῖν θησαυροὺς ἐν Οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρώσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσι. Διότι ὅπου ὁ θησαυρὸς Ὑμῶν ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά Ὑμῶν».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων παρατηροῦμεν ὅτι τὸ Πυθαγόρειον σύστημα ἀγωγῆς εἶναι σύστημα, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν ἠθικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνάρκτον τὴν πραγματικὴν του φύσιν καὶ τὰς ἐξεῖς αὐτοῦ διαμορφοῦν, σύστημα ἐνοποιοῦν φιλοσοφίαν, ἐπιστήμην καὶ Ὀρθοκείαν, δι' ἧς ἐνοποιήσεως καθίσταται ἱκανὸς ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἐξομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν· σύστημα σωτηρίας εὐαγγελικὸν κατὰ τὴν φύσιν του. Πλὴν κατ' αὐτὸν ἡ σωτηρία βασιζέται ἐπὶ τῆς γνώσεως μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῆς πίστεως.

Ἀρετὴ δέ, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸν Πυθαγόραν ἦτο ἁρμονία, ἔκωσις καὶ προσπάθεια πρὸς ὁμοίωσιν μὲ τὴν Θεότητα καθ' ὅλον τὸν βίον, προσπάθεια πρὸς ἐξεκόνισιν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς ἐν τῇ τάξει τοῦ Σύμπαντος ἐπιδεικνυομένης.

Τοιοῦτον εἶναι ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς τὸ Πυθαγόρειον σύστημα ἀγωγῆς καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ, ἐκπαιδευτικὸν σύστημα αἰωνίας ἀξίας, κατάλληλον διὰ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα, σύστημα σκοπὸν ἔχον οὐχὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τινὰ πολιτισμόν, οὐχὶ πρὸς ἓνα γήινον βραχείας προοπτικῆς σκοπόν, οὐχὶ ἀγωγῆς ἐπιβαλλομένης ἐκ τῶν ἔξω, οὐχὶ ἀποστηθίσεως ἐκ βιβλίων, οὐχὶ ἐπιβαλλόμενον καὶ διατηρούμενον διὰ τῆς ἀπειλῆς τιμωρίας, ἀλλὰ σύστημα θείας τέχνης, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νεότης ἢ οἰοσδήποτε ἄνθρωπος, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ αἴρων πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ ὠραιότητα τοῦ Σύμπαντος, δύναται, μετὰ κάθαρσιν τῆς ψυχῆς του, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ ποθήσῃ τὴν ἐξομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀρμονίαν καὶ τὴν Ὠραιότητα ταύτην.

Ἄλλ' ἴσως τις θὰ ἠδύνατο, ἐνιστάμενος, νὰ εἴπῃ ὅτι πάντα τὰ προορηθέντα εἶναι λόγοι καὶ θεωρίαι κεναί, ἀναγόμενα εἰς τὸ παρελθόν.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, ἴσως τις εἴπῃ, μετεβλήθη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πυθαγόρου, διότι πάντοτε μεταβάλλεται, καὶ τὸ Πυθαγόρειον σύστημα δὲν δύναται σήμερον νὰ ἔχῃ ἀξίαν τινὰ ἢ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν πιθανὴν ταύτην ἀντίρρησην εἶναι: ἂν τις ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ συγκεκριμένην καὶ ἀπτὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς αἰωνίας ἀξίας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τοῦ Πυθαγόρου, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς ἐπικινδυνωδέστατα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξανομένης ἐγκληματικότητος<sup>1</sup>, θὰ παρακάλουν τοῦτον νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ἀποτελέσματα συστήματος μορφώσεως τοῦ χαρακτηροῦ δι' ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, Πυθαγορείου τὴν ἀρχὴν καὶ προέλευσιν, βασιζομένου κυρίως ἐπὶ μιᾷ μόνον τῆς τοῦ Διδασκάλου μαθηματικῆς ἀσκήσεως, τ.ἔ. τοῦ αὐτοελέγχου ἢ τῆς αὐτοκριτικῆς.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τῇ ἡθικῇ ἀρωγῇ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐφηρμόσθη εἰς 900 σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, Δημοτικῆς καὶ Μέσης παιδείας, 17 ἐν συνόλῳ ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν καὶ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Ὀκτωβρίου θὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πάντα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μαθητῶν 9 - 18 ἐτῶν<sup>2</sup>.

Τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς διεμορφώθη ὑπὸ τοῦ ἐφευρόντος αὐτό, ἐνοποιεῖ τὰς προσπαθείας καὶ τὴν συνεργασίαν ἐκάστου τῶν μαθητῶν, τοῦ διδασκάλου, τῶν γονέων καὶ τῆς ὅλης τάξεως συνεργαζομένων αὐτοβούλως καὶ οἰκιοθελῶς πρὸς διαρκῇ ἡθικὴν βελτίωσιν οὐ μόνον τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων<sup>3</sup>.

Δύο χιλιάδες πεντακόσια ἔτη παρήλθον, ἀφ' ὅτου ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος οὐχὶ μόνον διεκηρύχθη, ἀλλὰ καὶ ἐπραγματοποιήθη εἰς τὰς ὥραιās ἀκτὰς τῆς νήσου Σάμου καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σχολῆς τοῦ Σαμίου Ἀπόλλωνος δὲν ἔσχεν ὀφθαλμούς, ἵνα ἴδῃ, οὔτε ὧτα, ἵνα ἀκούσῃ καὶ ἀκολουθήσῃ τὴν δόδον του.

Πλείστοι παιδαγωγικοί, φιλόσοφοι καὶ προφῆται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέκτεσαν μεγάλα ὀνόματα καὶ ὡς ἡγέται ἀνευφημήθησαν καὶ ὡς ἐφευρέται νέων συστημάτων ἀγωγῆς, πλὴν ὅμως ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, τ.ἔ. ἡ μόρφωσις τῶν ἀνθρώπων εἰς ἡθικοὺς χαρακτηῖρας σπανίως ἐπετεύχθη, διότι

1. Κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἡ ἐγκληματικότης τῶν εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαίδεως φοιτῶντων νέων ἠξήθη εἰς 100 % !!

2. Ἡδὴ τὸ σύστημα τοῦτο κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1955 - 1956 ἐφαρμόζεται ἐπὶ 200.000 Ἑλληνοπαίδων καὶ μεταφρασθὲν ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος (Πρὸβλ. Γ. Σακελλαρίου, Ὁ ἡθικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς Νεότητος. The Moral Rearmament of Youth.— A new System of Education, Athens 1955).

3. Ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τούτου εἰς 3.500 σχολεῖα Δημοτικῆς καὶ Μέσης ἐκπαίδευσως, ἀναμορφωτικὰ Ἰδρύματα καὶ θερινὰς κατασκηνώσεις βλ. «Προμηθέως», τεύχη 3 - 6, 1955 καὶ ἀπολογισμὸν εἰς Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ ἔτους 1955.



δὲν ἀντελήφθησαν οὗτοι τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας. Αἱ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγωγῆς, τὰς ὁποίας οὗτοι διατείνονται ὅτι ἐφεῦρον, ἴστανται πολὺ μακρὰν τοῦ θείου Πυθαγορείου συστήματος καὶ σχεδίου ἀγωγῆς, σχεδίου καὶ συστήματος, ὡς εἶδομεν, ἀπλοῦ, εὐαρέστου εἰς τοὺς τροφίμους τοῦ σχολείου, τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους, προοδευτικοῦ, κινουντος πᾶσαν τὴν ἑλευθέραν βούλησιν καὶ αὐτενέργειαν τοῦ σπουδαστοῦ, συστήματος ἀδαπάνου, ἀξίου ἀνθρωπίνων ὄντων, τέλειον τὸν ἀνθρωπον ἀπεργαζομένου καὶ εἰς ὀλιγώτερον οἰουδήποτε ἄλλου συστήματος χρόνον ὀδηγοῦντος αὐτὸν ἐκ Γῆς πρὸς Οὐρανὸν καὶ ταυτοχρόνως καθιστῶντος αὐτὸν πρόθυμον ἐκουσίως νὰ ἀγωνίζηται πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων, τὰς ὁποίας οὗτος θερίζει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ κατὰ συστηματικὸν τρόπον. Σύστημα ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα εἶναι χρησίμουν καὶ ἐπιβεβλημένον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τοῦ χωρισμοῦ καὶ διαμελισμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως εἰς ἀσχέτους πρὸς ἀλλήλους ἐπιστημονικοὺς κλάδους ἕνεκα τῆς μεγίστης εἰδικεύσεως εἰς ἑκάστην τῶν ἐπιστημῶν, ἄνευ ἐνοποιήσεως τῶν ἐπιστημονικῶν εὐρημάτων. Σύστημα ἀγωγῆς, τὰ μέγιστα ἀναγκαῖον εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον τῆς προόδου τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ βλάβῃ ἢ ἀμελείᾳ τοῦ ἡθικοῦ πολιτισμοῦ· σύστημα ἀγωγῆς ἀναγκαϊότατον διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον, ὡς δοθότατα ὁ σοφὸς ἡμῶν βασιλεὺς Παῦλος πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βορείου Ἑλλάδος διεκήρυξεν.

Δύο χιλιάδες πεντακόσια ἔτη παρῆλθον ματαίως εἰς πολέμους καὶ εἰς μίσην, ἀφ' ὅτου ὁ σοφὸς τῶν σοφῶν κατέδειξε τὸν δρόμον.

Δὲν εἶναι ἄρα γε σήμερον καιρὸς διὰ πάντας ἡμᾶς, παιδαγωγικοὺς καὶ φιλοσόφους, νὰ σκεφθῶμεν, νὰ ἐκτιμῶμεν τὸ Πυθαγόρειον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ νὰ ἀντλήσωμεν φῶς ἐκ τῆς ἀενάου ταύτης πηγῆς τοῦ φωτός, τοῦ θείου τούτου Ἠγέτου καὶ θείου Διδασκάλου ;

Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλύτερα τιμὴ, μεγαλύτερος φόρος εὐγνωμοσύνης, μεγαλύτερα ἐπευφημία ἢ δοξολογία περισσότερον ἀνταξία πρὸς Ἐκεῖνον κατὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην Πυθαγόρειον ἡμέραν, ἢ τὸ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, νὰ τείνωμεν τὰ ὦτα, νὰ ἀκούσωμεν, νὰ δοκιμάσωμεν καὶ πραγματώσωμεν ὅ,τι αὐτὸς ὁ Πυθαγόρας ἔφα :

### *Τὰ Χρυσᾶ ἔπη τῶν Πυθαγορείων.*

#### *Προπαρασκευαστικαὶ ἀρεταί.*

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς, νόμῳ ὡς διάκεινται,  
 Τίμα καὶ σέβον Ὅρκον, ἔπειθ' ἡρώας ἀγανοὺς,  
 Τοὺς τε καταχθονίους σέβει Δαίμονας, ἔννομα δέξων·  
 Τοὺς τε γονεῖς τίμα, τοὺς τ' ἄγχιστ' ἐκγεγαῶτας·  
 Τῶν δ' ἄλλων ἀρετῇ ποιεῦ φίλον ὅστις ἄριστος.

Πραεσι δ' εἶκε λόγοις, ἔργοισι τ' ἐπωφελίμοις,  
 Μηδ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἀμαρτάδος εἶνεκα μικρῆς,  
 Ὅφρα δύνῃ· δύναμις γὰρ ἀνάγκης ἐγγύθι ναίει.  
 Ταῦτα μὲν οὕτως ἔσθι· κρατεῖν δ' εἰθίζεο τῶνδε·  
 Γαστρὸς μὲν πρώτιστα, καὶ ὕπνου λαγνείης τε  
 Καὶ θυμοῦ. Προῆξης δ' αἰσχρόν ποτε μήτε μετ' ἄλλου,  
 Μῆτ' ἰδίῃ· πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν.  
 Εἴτα δικαιοσύνην ἄσκει ἔργῳ τε λόγῳ τε·  
 Μηδ' ἀλογίστως σαυτὸν ἔχειν περὶ μηδὲν ἔθιζε·  
 Ἀλλὰ γινῶθι μὲν ὡς θανέειν πέπρωται ἅπασι.  
 Χρήματα δ' ἄλλοτε μὲν κτᾶσθαι φίλει, ἄλλοτ' ὀλέσσαι.  
 Ὅσσα τε δαιμονίῃσι τύχαις βροτοὶ ἄλγε' ἔχουσιν,  
 ἦν ἂν μοῖραν ἔχῃς, ταύτην φέρε, μηδ' ἀγανάκτει.  
 Ἰᾶσθαι δὲ πρόπει, καθόσον δύνῃ· ὧδε δὲ φράζευ·  
 Οὐ πάνυ τοῖς ἀγαθοῖς τούτων πολὺ μοῖρα δίδωσι.  
 Πολλοὶ δ' ἀνθρώποισι λόγοι δειλοὶ τε καὶ ἐσθλοὶ  
 Προσπίπτουσ', ὧν μῆτ' ἐκπλήσσο, μῆτ' ἄρ' ἐάσῃς  
 Εὔργεσθαι σαυτόν· ψεύδους δ' ἦν πέρ τι λέγεται,  
 Προῶς εἶχ'. Ὁ δέ τοι ἐρέω, ἐπὶ παντὶ τελείσθω·  
 Μηδεὶς μήτε λόγῳ σε παρείπη, μήτε τι ἔργῳ,  
 Προῆξαι, μηδ' εἰπεῖν, ὅ,τι τοι μὴ βέλτερόν ἐστι.  
 Βουλευόν δὲ πρὸ ἔργου, ὅπως μὴ μῶρα πέληται·  
 (Δειλοῦ τοι προῆσσειν τε λέγειν τάνόητα πρὸς ἀνδρός·  
 Ἀλλὰ τάδ' ἐκτελέειν, ἃ σε μὴ μετέπειτ' ἀνιῇσι.  
 Προῆσσε δὲ μηδὲν τῶν μὴ ἐπίστασαι, ἀλλὰ διδάσκειν  
 Ὅσσα χρεῶν, καὶ τερπνότατον βίον ὧδε διάξεις.  
 Οὐδ' ὕγιεινς τῆς περὶ σῶμ' ἀμέλειαν ἔχειν χορῇ·  
 Ἀλλὰ ποτοῦ τε μέτρον καὶ σίτου γυμνασίῳν τε  
 Ποιεῖσθαι· μέτρον δὲ λέγω τόδ', ὃ μὴ σ' ἀνιῇσι.  
 Εἰθίζου δὲ δίκαιαν ἔχειν καθάρειον, ἄθρυπτον·  
 Καὶ πεφύλαξό γε ταῦτα ποιεῖν, ὅποια φθόνον ἴσχει.  
 Μὴ δαπανᾷν παρὰ καιρὸν, ὅποια καλῶν ἀδαήμων·  
 Μῆδ' ἀνελεύθερος ἔσθι· μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.  
 Προῆσσε δὲ ταῦθ' ἃ σε μὴ βλάβει· λόγισαι δὲ πρὸ ἔργου,  
 Μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,  
 Προὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων λογίσασθαι ἕκαστον·  
 Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δεόν οὐκ ἐτελέσθη;  
 Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ πρώτου ἐπέξειθι· καὶ μετέπειτα  
 Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσο· χρηστά δέ, τέρπευ.  
 Ταῦτα πόνει, ταῦτ' ἐκμελέτα· τούτων χορῇ ἐρᾷ σε,

**Θεωρητικαὶ ἀρεταί.**

Ταῦτά σε τῆς θείης Ἀρετῆς εἰς ἵχνια θήσει.  
 Ναὶ μὰ τὸν ἀμετέροα ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν,  
 Παγὰν ἀενάου Φύσεως. Ἄλλ' ἔρχεν ἐπ' ἔργον,  
 Θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι. Τούτων δὲ κρατήσας,  
 Γνώσσαι ἀθανάτων τε θεῶν θνητῶν τ' ἀνθρώπων  
 Σύστασιν, ἥ τε ἕκαστα διέρχεται ἥ τε κρατεῖται.

**Παραδειγματικαὶ Ἀρεταί.**

Γνώση δ' ἥ θέμις ἐστί, Φύσιν περὶ παντός δμοίην,  
 Ὡστε σε μήτε ἄελπι' ἐλπίζειν, μήτε τι λήθειν.  
 Γνώση δ' ἀνθρώπους ἀνθαίρετα πῆματ' ἔχοντας  
 Τλήμονας, οἳ τ' ἀγαθῶν πέλας ὄντων οὐτ' ἐσορῶσιν  
 Οὔτε κλύουσι· λύσιν δὲ κακῶν παῦροι συνίσασιν·  
 Τοίη μοῖρα βροτῶν βλάπτει φρένας· ὥς δὲ κύλινδροι,  
 Ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλα φέρονται ἀπείρονα πῆματ' ἔχοντες.  
 Λυγρὴ γὰρ συνοπαδὸς ἔρις βλάπτουσα λέληθε  
 Σύμφυτος, ἣν οὐ δεῖ προάγειν, εἴκοντα δὲ φεύγειν.  
 Ζεῦ πάτερ, ἥ πολλῶν γε κακῶν λύσεως ἅπαντας,  
 εἰ πᾶσιν δέλταις οἷω τῷ δαίμονι χρῶνται.

**Ἱερατικαὶ ἢ Θεουργικαὶ Ἀρεταί.**

Ἀλλὰ σὺ θάρασει· ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν,  
 Οἷς ἱερὰ προφέρουσα Φύσις δεικνυσιν ἕκαστα.  
 Ὡν εἴ σοί τι μέτεσι, κρατήσεις ὧν σε κελεύω,  
 Ἐξακέσας ψυχὴν δὲ πόνων ἀπὸ τῶνδε σαώσεις.  
 Ἄλλ' εἴργου βρωτῶν, ὧν εἵπομεν, ἐν τε καθαρμοῖς  
 Ἐν τε λύσει ψυχῆς κρίνων, καὶ φράζευ ἕκαστα,  
 Ἡνίοχον γνώμην στήσας καθύπερθεν ἀρίστην·  
 Ἦν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθης,  
 Ἔσσειαι ἀθάνατος, θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητός.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ